

УДК 343.98

Круль С. М., кандидат юридичних наук, адвокат, старший викладач кафедри кримінального права Юридичного інституту Прикарпатського університету ім. В. Стефаника

Krul S., Doctor of Law, advocate, Senior lecturer in criminal law Prikarpatsky Law Institute University. Stefanik

МІЖДЕРЖАВНІ ІНФОРМАЦІЙНО-ДОВІДКОВІ СИСТЕМИ ЯК СКЛАДОВА ІНФОРМАЦІЙНО-ДОВІДКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ

THE INFORMATIVE REFERENCE SYSTEMS AS PART OF INFORMATION AND HELP ENSURE THE INVESTIGATION OF CRIMES

Розкрито особливості використання міждержавних інформаційно-довідкових систем як складової інформаційно-довідкового забезпечення розслідування злочинів. Запропоновано використання зазначених систем під час таких розслідувань.

Ключові слова: інформаційно-довідкове забезпечення, інформаційно-довідкові системи, банк даних, міждержавний інформаційний банк.

Раскрыты особенности использования межгосударственных информационно-справочных систем как составляющей информационно-справочного обеспечения расследования преступлений. Предложено использование этих систем при таких расследованиях.

Ключевые слова: информационно-справочное обеспечение, информационно-справочные системы, банк данных, межгосударственный информационный банк.

Over the past decade the world is in the process of information society, and therefore increasingly developing modern information technology implemented in the field of criminal justice. Information has been crucial in many areas of public life. This information today is the product of research and creative activity, a necessary component in the course of scientific. There is a growing need for mass structuring, storage, retrieval processing and transmitting information of these needs is the purpose of the creation and development of information systems, networks and technologies. In an effort use computing resources and information centers (libraries, programs, forensic accounting) there need its inclusion in the global information networks.

One of the main functions of the police international organizations (Interpol, Europol, etc.) is to coordinate law enforcement states within their structure, organization of exchange of information that can be useful when investigating transnational crimes and finding criminals can hide in other countries and implementation of accounting and analytical work aimed at creating conditions for solving crimes and wanted criminals in this category.

This article examines the informative reference systems in the investigation of crimes as part of information, help ensure the investigation of crimes, and asked to use the informative reference systems in such investigations.

Keywords: information and resources support, information and referral systems, a data bank of information bank.

Інформатизація суспільного життя викликала небувалий ріст комп'ютеризованих інформаційних ресурсів, що представляють потенційний інтерес для потреб боротьби із злочинністю.

Необхідність використання зазначеної інформації з метою розслідування злочинів продиктована не тільки виникненням самої цієї можливості, але і необхідністю більш ефективної

протидії злочинності, в тому числі найбільш небезпечним її формам.

Реалізація цих можливостей на практиці вирішується шляхом організації інформаційно-довідкового забезпечення слідчої діяльності. Використання міждержавних інформаційно-довідкових систем в цій діяльності є досить актуальним.

У криміналістиці вивченням цієї проблеми знайшло відображення в працях таких вчених як Ю.П. Аленін, В.П. Бахін, Р.С. Белкін, П.Д. Біленчук, Т.С. Волчецька, І.Ф. Герасімов, В.Г. Гончаренко, Г.А. Густов, Л.Я. Драпкин, А.В. Дулов, В.А. Журавель, Г.Ю. Жирний, Г.О. Зорин, А.В. Іщенко, Н.І. Кліменко, О.Н. Колесніченко, В.О. Коновалова, В.С. Кузьмичов, В.К. Лисиченко, В.П. Лисицин, І.М. Лузгін, В.Г. Лукашевіч, Г.А. Матусовський, В.О. Образцов, М.А. Погорецький, І.В. Постіка, А.Р. Ратінов, М.В. Салтевський, М.О. Селіванов, Шепітько, М.П. Яблоков та ін.

На підставі теоретичного осмислення та аналізу наукової літератури, розробити методика використання міждержавних інформаційно-довідкових систем при розслідуванні злочинів. Для досягнення цієї мети були поставлені такі завдання:

проаналізувати міждержавні інформаційно-довідкові системи при розслідуваннях злочинів, як складової інформаційно-довідкового забезпечення розслідування злочинів;

запропонувати використання міждержавних інформаційно-довідкових систем при таких розслідуваннях.

Одними з основних функцій поліцейських міжнародних організацій (Інтерполу, Європолу тощо) є координація діяльності правоохоронних органів держав, що входять до їх складу, організація обміну інформацією, яка може стати корисною під час розслідування транснаціональних злочинів і пошуку злочинців, які можуть переховуватися в інших країнах, а також здійснення обліково-аналітичної роботи, спрямованої на створення умов для розкриття злочинів і розшуку злочинців цієї категорії.

Міждержавний інформаційний банк (МІБ) держав СНД. Відповідно до міжнародної угоди «Про взаємовідносини міністерств внутрішніх справ у сфері обміну інформацією»,

підписаної 03.08.1992 р. міністерствами внутрішніх справ Республік Вірменії, Білорусії, Грузії, Казахстану, Киргизстану, Молдови, Російської Федерації, Таджикистану, Туркменістану, Узбекистану й України, МВС РФ є утримувачем централізованих оперативно-довідкових і дактилоскопічних карт, автоматизованого банку даних, криміналістичних та інших обліків, а також архівної інформації. МВС республік, що підписали угоду, у тому числі й України, надають відомості для поповнення та коригування інформації МІБ. МВС держав, що підписали угоду, мають співпрацювати и узгоджувати свої дії в комп'ютеризації відомств, удосконаленні інформаційного забезпечення, а також створенні єдиної уніфікованої автоматизованої системи обміну та передачі інформації.

Відповідно до угоди, обліку в МІБ підлягають:

особи: засуджені, які відповідно до нормативних актів сторін підлягають обліку в міждержавному інформаційному банку; затримані за бродяжництво; категорії засуджених, що підлягають обліку в МІБ, що прибули (вибули) для відбування покарання, стосовно яких змінено вироки і які звільнилися з місць позбавлення волі; що переховуються від слідства і суду, ухиляються від відбування покарання, сплати аліментів, розшукуються за позовами підприємств, організацій і громадян; зниклі безвісти, невпізнані трупи, невідомі хворі та діти; кримінальні «авторитети», організатори злочинних груп; злочинці-гастролери; що притягалися до відповідальності за вчинення статевих злочинів з особливою жорстокістю; що притягалися до кримінальної відповідальності за розкрадання культурних, історичних цінностей, антикваріату, а також за виготовлення, транспортування, збут і розкрадання наркотиків у великих розмірах; засуджені за тяжкі злочини, котрі мають характерні помітні ознаки та ін.;

предмети злочинного посягання, втрачені, вилучені та безгосподарські речі: нарізна вогнепальна зброя; автомобілі та бронетехніка; антикваріат; радіо-, відео-, фото- і комп'ютерна техніка, що має індивідуальні номери; номерні цінні папери та документи, що є дійсними в державному обігу;

нерозкриті злочини: убивства і тяжкі тілесні ушкодження зі смертельним результатом; статеві злочини, вчинені з особливою жорстокістю; розбої, вчинені з застосуванням вогнепальної зброї; шахрайства у великих розмірах, підроблення грошей і цінних паперів; розкрадання (вогнепальної зброї, великих партій вибухових речовин, боєприпасів, наркотиків, отруйних речовин, радіоактивних матеріалів і рідкоземельних металів; автотранспорту та бронетехніки; з металевих сховищ; з квартир, вчинені характерним способом; антикваріату, культурних та історичних цінностей); пов'язані з фінансовими, біржовими та валютними аферами; пов'язані з викраденням людей; вимагання, пов'язані з насильством [1].

За весь період функціонування МІБ дозволив створити інформаційну основу для боротьби зі злочинністю, підвищив ефективність інформаційного забезпечення правоохоронних органів країн Співдружності, співпраці у сфері протидії організованій злочинності, тероризму, злочинам економічної спрямованості та ін. Проте, незважаючи на позитивні результати запровадження та використання МІБ у практичній діяльності держав – учасниць угоди, рівень взаємодії у межах МІБ вимагає свого подальшого вдосконалення. Серед завдань, що потребують особливої уваги для забезпечення нормального функціонування МІБ, є впровадження інтегрованого банку даних колективного користування як основи побудови інформаційного простору правоохоронних органів держав - учасниць СНД.

Інформаційні системи Європолу. Метою створення та функціонування Європолу є підвищення ефективності співпраці компетентних органів у державах-членах Євросоюзу в сфері запобігання тероризму, незаконній торгівлі наркотиками, іншим видам тяжких міжнародних злочинів та боротьби з ними [2, с. 223].

Для того, щоб виконувати свої завдання, Європол створює та обслуговує комп'ютеризовану інформаційну систему. Ця система є банком даних криміналістично значущої інформації, до якої держави-члени безпосередньо через національні підрозділи й офіцерів зв'язку вносять відомості згідно зі своїм національним законодавством. Європол може безпосередньо вводити в неї інформацію, надану третіми державами й третіми

організаціями, і результати аналізу, безпосередньо доступні для консультацій національних підрозділів зв'язку, офіцерів зв'язку, директора, заступників директора та уповноважених посадових осіб Європолу. Підрозділ Європолу, який забезпечує функціонування криміналістичних обліків, називається інформаційною системою TECS (The Europol Computer System). Ця структура має три напрями роботи:

- 1) забезпечення безпосереднього ведення банків даних;
- 2) структура, що займається аналізом;
- 3) опрацювання інформації [3, с. 128].

Інформаційна система використовується для зберігання, зміни та використання тільки тих даних, які необхідні для виконання завдань Європолу. Кожна держава, повинна гарантувати точність, повноту та правову обґрунтованість інформації, що надається Європолу.

Відповідно до Конвенції Європолу, криміналістичному обліку підлягають особи, різні предмети, у тому числі документи, факти, події кримінального змісту.

Поставленню на облік підлягають: підозрювані у скоєнні злочинів, що підпадають під юрисдикцію Європолу; засуджені; підозрювані в причетності до членства в злочинній організації; будь-які особи, які можуть бути допитані при розслідуванні злочинів; потерпілі від злочинів; потенційні потерпілі, якщо є конкретні факти, які свідчать про те, що вони можуть стати такими; близьке оточення потерпілих, у тому числі товариші по службі; будь-які інші особи, які потенційно можуть надати яку-небудь інформацію про злочини, що підпадають під юрисдикцію Європолу.

Крім відомостей про осіб, обліку підлягають злочини (як вчинені, так і ті, що готуються).

Перелік видів злочинів, інформація стосовно яких підлягає обліку, міститься в додатку до ст. 2 Конвенції Європолу. Зокрема, до нього включено:

- 1) злочини проти життя, здоров'я чи особистої свободи (вбивства чи завдання тяжкої шкоди здоров'ю; незаконна торгівля органами та тканинами людини; викрадення людей;

незаконне обмеження свободи; захоплення заручників; расизм і ксенофобія);

2) злочини проти власності або суспільних благ; незаконна торгівля культурними цінностями, у тому числі антикваріатом, а також витворами мистецтва; шахрайство та обман; рекет і вимагання; фальшивомонетництво та незаконне використання підроблених грошових знаків; підроблення адміністративних документів і торгівля ними; підроблення грошей і платіжних засобів; комп'ютерні злочини; корупція;

3) незаконна торгівля та завдання шкоди навколишньому середовищу (незаконна торгівля зброєю, боєприпасами та вибуховими речовинами; екологічні злочини; незаконна торгівля видами рослин, які зникають, і їх різновидами; а також гормональними речовинами і іншими активаторами зростання).

Як бачимо, розбійні напади не підпадають під юрисдикцію Європолу, вони можуть розглядатися як дотичні й будуть братися в рахунок згідно з процедурами Європолу, якщо встановлено, що вони вчинені з тим, щоб добути засоби для вчинення злочинних дій у межах компетенції Європолу; вчинені з метою підготовки чи здійснення дії у межах сфери компетенції Європолу; а також вчинені з метою створення можливостей безкарності дій у межах сфери компетенції Європолу.

Інформаційні системи Інтерполу. Датою створення Інтерполу прийнято вважати 1914 рік, коли в Монако відбувся Перший міжнародний конгрес кримінальної поліції, представлений фахівцями з Австрії, Великої Британії, Італії, Росії, Франції. До порядку денного конгресу, серед інших, було включене й питання створення відділу з обліку міжнародної кримінальної інформації [4, с. 15].

Національне центральне бюро Інтерполу (Укрбюро Інтерполу) представляє Україну в Міжнародній організації кримінальної поліції – Інтерполі – та є центром координації взаємодії правоохоронних органів країни з компетентними органами зарубіжних держав щодо ведення боротьби зі злочинністю, яка має транснаціональний характер або виходить за межі країни.

Вся інформація, отримувана Міністерством внутрішніх справ України каналами Інтерполу, вміщується в інтегровану базу даних НЦБ за такими підсистемами: 1) документи; 2) особи; 3) транспорт; 4) фірми; 5) номерні речі; 6) валюта; 7) предмети мистецтва.

Однією з ключових функцій Генерального секретаріату Інтерполу є створення та забезпечення функціонування міжнародних банків даних інформації криміналістичного та розшукового характеру. Характерними особливостями цих банків даних є те, що інформація, яка в них міститься:

1) вноситься до банків даних усіма країнами-членами Інтерполу (станом на 1 січня 2012 р. в Інтерполі 192 країн-членів);

2) є доступною правоохоронним органам усіх країн-членів цієї організації.

Власником кожної одиниці/об'єкта інформації, що міститься в банках даних Інтерполу, є певна країна-член Організації, тобто відповідне національне центральне бюро, що є ініціатором внесення інформації про об'єкт до цього банку даних або здійснювало обмін інформацією про відповідний об'єкт з іншими країнами (національними центральними бюро).

Для забезпечення цільового використання правоохоронними органами держав-членів Інтерполу його банків даних їх функціонування організовано таким чином, що країна-власник інформації про об'єкт, розміщеної в банку даних Інтерполу, автоматично отримує повідомлення про факт перевірки цього об'єкта іншою державою (відповідно національним центральним бюро Інтерполу, певним правоохоронним органом тощо). Отримання такого повідомлення для країни-власника інформації є підставою звернутися до країни, що перевіряла об'єкт у банку даних, для з'ясування підстав проведення відповідної перевірки, запитування відомостей про місцезнаходження об'єкта тощо.

На сьогодні в Генеральному секретаріаті Інтерполу створені та функціонують такі банки даних: «Особі»; викрадених транспортних засобів; викрадених/втрачених документів; викрадених творів мистецтва; ДНК- профілів; відбитків пальців

рук; порнографічних зображень неповнолітніх; підроблених платіжних карток.

Банк даних «Особи» містить інформацію про осіб, які розшукуються за вчинення злочинів, безвісно відсутніх, осіб, які підлягають ідентифікації, у т. ч. невпізнані групи та ін.

Стосовно кожної особи банк даних містить таку інформацію: 1) прізвище, ім'я; 2) місце і дата народження; 3) стать; 4) паспортні дані батька та матері; 5) відомості про ідентифікаційні документи (серія, номер, дата та місце видачі документа); 6) громадянство; 7) статус особи (розшукуваний, зниклий безвісти та ін.); 8) службова інформація банку даних (дата поставлення на облік, номер посилання відповідного НЦБ Інтерполу, строк дійсності інформації); 9) фотографія, відбитки пальців рук; 10) інформація про злочини, вчинені особою, або про підстави занесення їх до банку даних; 11) відомості про санкцію на арешт; 12) відомості про циркулярне повідомлення Інтерполу, якщо таке розповсюджувалося; 13) відомості про інші ідентифікаційні дані, які може використовувати особа.

Банк даних викрадених транспортних засобів містить інформацію про транспортні засоби, викрадені на території держав-членів Інтерполу. Стосовно кожного викраденого транспортного засобу до банку даних вміщується така інформація: 1) номер кузова; 2) марка автомобіля та його модель; 3) колір; 4) державний номерний знак; 5) дані про власника; 6) країна реєстрації; 7) рік випуску; 8) номер двигуна; 9) номер коробки передач; 10) дата та місце викрадення; 11) дата внесення до банку даних; 12) строк дійсності інформації; 13) відомості про поставлення на облік та зняття з обліку; 14) інформація виробника про автомобіль.

Банк даних викрадених/втрачених документів містить інформацію про викрадені/втрачені ідентифікаційні документи, а також викрадені/втрачені бланки адміністративних документів. Щодо кожного документа банк даних містить інформацію: про серію та номер документа; країну, яка видала документ; тип документа; місце та дату викрадення; втрату або викрадення документа; дату поставлення на облік і строк дійсності інформації. У разі викрадення або втрати великої кількості

бланків документів суворої звітності може також указуватися діапазон їх номерів.

Банк даних викрадених творів мистецтва містить інформацію про твори мистецтва, предмети антикваріату, інші культурні цінності, викрадені на території держав – членів Інтерполу. Стосовно творів образотворчого мистецтва наводиться: інформація про автора; зображення предмета; назва; метод нанесення зображення; розміри; опис зображень; дата та місце викрадення; номер посилання. Щодо предметів антикваріату також указується матеріал, з якого вироблено предмет.

Банк даних ДНК-профілів містить інформацію про ДНК, вилучені з місць учинення злочинів на території держав-членів Інтерполу та від злочинців.

Банк даних відбитків пальців рук містить відбитки пальців рук, вилучені з місць учинення злочинів на території держав-членів Інтерполу, і дактилокарти злочинців.

Банк даних порнографічних зображень, створених із залученням неповнолітніх, дозволяє ідентифікувати зображення порнографічного характеру за «авторством» і місцем розміщення в мережі Інтернет.

Банк даних підроблених платіжних карток містить зображення підроблених платіжних карток та їх елементів (лицьової та зворотної сторін, емблем, голограм, підписів власників тощо) та іншу інформацію стосовно підроблення платіжних карток.

Перевірка інформації за банками даних Генерального секретаріату Інтерполу здійснюється на підставі запиту правоохоронного органу України, надісланого до НЦБ Інтерполу в конкретному кримінальному провадженні чи оперативно-розшуковій справі.

Отже, при розслідуванні кримінальних правопорушень, в сучасному інформаційному суспільстві, використання інформаційно-довідкового забезпечення є досить актуальним. Використання такого забезпечення дозволяє слідчому в умовах дефіциту часу провести повне і неупереджене досудове розслідування. Необхідно пам'ятати, що держава Україна є активною учасницею різних міжнародних поліцейських

організацій, тому при розслідуванні злочинів потрібно використовувати крім вітчизняних інформаційних систем також й міждержавні інформаційно-довідкові системи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Положення про Державну автомобільну інспекцію Міністерства внутрішніх справ [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України від 14 квіт. 1997 р. № 341. – Режим доступу :

<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/341-97-п>.

2. Корниенко Н. А. Российские и международные криминалистические учеты / Н. А. Корниенко. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2004. – 335 с.

3. Криминалистика: информационные технологии доказывания : [учеб. для вузов] / под ред. В. Я. Колдина. – М. : Зерцало, 2007. – 750 с.

4. Погорецький М. А. Функціональне призначення оперативно-розшукової діяльності у кримінальному процесі : [моногр.] / М. А. Погорецький. – Х. : Арсіс, ЛТД, 2007. – 576 с.